

Hrvatski dr?avni arhiv

Hrvatski dr?avni arhiv

2008.05.27 9:37

Martina Kovac - martina.kovac@min-kulture.hr

Hrvatski dr?avni arhiv kao sredi?nji i mati?ni dr?avni arhiv ?uva, za?ti?uje, stru?no obra?uje i daje na kori?tenje arhivsko i registraturno gradivo dr?avnih tijela, dr?avnih i javnih ustanova i poduze?a te pravnih osoba, obitelji i pojedinaca ?ija se djelatnost prostirala ili se prostire na ?itavom ili ve?em dijelu Republike Hrvatske, odnosno ima zna?enje za ?itavu Republiku Hrvatsku.

Razvoj Hrvatskog dr?avnog arhiva kao sredi?nje hrvatske arhivske ustanove odvijao se paralelno s razvojem sustava za?tite nacionalne arhivske ba?tine. U srednjem vijeku isprave i spise Kraljevine Hrvatske ?ivali su banovi, banovci, protonotari i Zagreba?ki kaptol. Hrvatski sabor od 17. st. sustavnije radi na popisivanju i za?iti najvrednijega gradiva Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Temeljem saborske odluke 1643. zemaljski blagajnik Ivan Zigmundi de Diankovec daje izraditi na zemaljski tro?ak posebnu ?krinju povlastica Kraljevine u koju se, zajedno s popisom, pohranjuju zemaljske isprave, zakoni i povlastice. Time su postavljeni temelji dana?njega HDA. Kako su banovi, banovci i protonotari slu?bene spise zadr?avali kod sebe, Sabor s vremenom donosi niz propisa o predaji slu?benih spisa u Arhiv Kraljevine te 1744. odluku o imenovanju Ladislava Kiralya prvim zemaljskim arhivarom. Godine 1745. daje mu posebnu uputu, prvu kod nas poznatu, o sre?ivanju, izlu?ivanju, signiranju, popisivanju i ?uvanju spisa Kraljevine. Kako se ?krinja privilegija ?ivala u sakristiji zagreba?ke katedrale, Sabor 1752. zahtijeva da se premjesti u sabornicu na Markovu trgu ?to je i u?injeno 1764. Godine 1770. Hrvatski sabor donosi posebne mjere za?tite tih prostorija u kojima su se, osim ?krinje i Arhiva Kraljevine ?ivali i spisi Zagreba?ke ?upanije i Sudbenoga stola. U vrijeme Hrvatskog kraljevskog vije?a (1767-1779) u Banskoj Hrvatskoj zapo?inje sustavno odvajanje teku?eg kancelarijskog gradiva od onoga koje ima povijesni zna?aj. Sre?uju se i popisuju arhivi najva?nijih grana uprave, kaptolski arhivi i Arhiv Kraljevine. Od 1791. do 1797. sastavljeni su prvi elenhi i repertoriji pojedinih skupina spisa (Sabor, Banski spisi, Spisi protonotara, Konferencije). Ivan Zrn?i? bio je prvi stalni arhivist Kraljevinskog arhiva, postavljen na to mjesto 1800.

Od sredine 19. st. zapo?inje proces prerastanja Kraljevinskoga arhiva u samostalnu ustanovu za ?uvanje i obradu arhivskoga gradiva. Ban Josip Jela?i? imenovao je 1848. Ivana Kukuljevi?a Sakcinskog upraviteljem Arhiva. U skladu s novim pristupom arhivskome gradivu kao sastavnom dijelu kulturne ba?tine neke zemlje, prvom restitucijom arhivskoga gradiva iz inozemstva (1849-1853) u Arhiv je iz Budimpe?te vra?en dio spisa hrvatske provenijencije: spisi grofova Zrinskih, knezova Frankapana i drugih hrvatskih plemi?kih obitelji (Neoregistrata acta), spisi ukinutih isusova?kih, pavlinskih i drugih samostana u Hrvatskoj koji su se ?ivali pri Ugarskoj komori, spisi Hrvatskog kraljevskog vije?a te hrvatski spisi Kraljevskog Ugarskog namjesni?kog vije?a itd. Po nalogu ugarske vlade ban Khuen-Hédervary je starije i va?nije spomenute spise 1885. ponovo vratio u Budimpe?tu. Za Ivana Kukuljevi?a zapo?elo je i sustavno objavljivanje arhivskoga gradiva kao povijesnog izvora.

Nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe (1868) Kr. Zemaljski arhiv postaje pomo?ni ured Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade koja 1870. donosi Zakon o Zemaljskom arhivu u Zagrebu s odredbama o kori?tenju gradiva. Tako se Arhiv otvorio javnosti, poglavito znanstvenoj. Povjesni?ar Tadija Smi?iklas dobio je od Zemaljske vlade dozvolu za rad studenata u Arhivu. Arhiv po?inje 1899. izdavati i svoje glasilo (Vjestnik kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskog arkiva). U istom periodu u Arhiv dolazi zna?ajno gradivo vojnih ustanova i pojedinih ?upanija. Godine 1913. dovr?ena je zgrada namjenski gra?ena za Sveu?ili?nu knji?nicu i Zemaljski arhiv, u kojoj se Arhiv i danas nalazi. U prosincu 1918. u Arhiv dolaze iz Budimpe?te spisi Hrvatskog ministra zajedno s gradivom Hrvatske dvorske kancelarije i s hrvatskim spisima austrijskih ministarstava. Spisi koje u Budimpe?tu 1885. prenio ban Khuen-Hédervary vra?eni su u Arhiv tek 1958. i 1960. Status Arhiva kao samostalne ustanove formalno je potvr?en u me?uratnome razdoblju te se od 1923.

pod nazivom Kr. Dr?avni arhiv odvaja od uprave. U drugoj polovici 20. st. postaje hrvatski mati?ni arhiv i postupno raste osnivanjem pojedinih organizacijskih jedinica koje ?e preuzeti specifi?ne funkcije arhivske slu?be (laboratoriji, Kinoteka i dr).

